Országos Széchényi Könyvtár - National Széchényi Library

OMK I. 742/b

J. A. COMENII
JANUÆ
Linguæ Latinæ
VESTIBVLVM,

Primùm
In uſum Illuſtris Pædagogei
ALBENSIS
Hungaricè redditum.

Deinde
Orthodoxarum in Hungaria
Scholarum
Uſui
accommodatum.

LEUTSCHOVIÆ,
Typis Laurentti Breveri,
M. DC. XLIII.

Országos Széchényi Könyvtár - National Széchényi Library

Candido Lectori S.

SAluberrimum est præceptum eorum, qui studiis adolescentiæ consultum eunt; ut si quid addocere velint discipulos suos Præceptores; per certa quædam spatia, ceu gradus, inconfusè procedant. Eo consilio ante id hæc Prima Elementa linguæ Latinæ evulgavi, ex quibus prima pueritia ad formandam lectionem & scriptionem legitimam pedetentim perduceretur. Proximum esse censebam, ut Paradigmata Declinandi, Comparandi, & Conjugandi peculiari libello iisdem exhiberentur. Quod opusculũ cùm paratum haberem, accidit ut Rudimenta Linguæ Latinæ iterùm prelo essent subjicienda. Ibi tum, suasu aliorum, non pauca ex meo libello illuc (infelici forte) transtuli. Posteaquam puer habitum aliquem sibi comparavit variandi voces; per numeros; casus, genera, gradus; modos, tempora, & personas; tum demum Rudimenta Grammaticæ; hoc est; Etymologiæ & Syntaxeos præcepta familiarissima esse proponenda ducebam: Ita tamẽ ut cum hoc studio præceptorũ Grammatices Formulæ Latini Sermonis statim conjungerentur; in quibus praxis, cùm Declinationum, Comparationum, & Conjugationum, tum verò etiam præceptorum Grammatices; antequam illa memoriæ infigerentur, ostenderetur. Atque hanc quidem ad rem Vestibulum hoc Latinitatis Clarissimi viri JOHANNIS AMOSI COMENII: de studiis literarum optime meriti, maxime visum est nobis idoneum: Cæterùm quomodo hoc ipsum Vestibulum pueris sit proponendum, ex Didactica dissertatione de Sermonis Latini studio; ejusdem authoris sententiam explicabo. Vale. Dabam è museo meo Albæ Juliæ Calendis Maji Anno M. DC.XLI.

M. Philippus Ludovicus Piscator.

INFORMATIO
Ad Informatores Puerorum
De
Vestibuli linguæ Latinæ Usu.

OPera danda est illis, qui pueris formandis præsunt, ut eorum Intellectum, Memoriam, Manum & Linguam sensim promoveant. Et Intellectui quidem ac Memoriæ exercendis matutinæ; stylo verò & linguæ horæ pomeridianæ tribuantur. Quem scopum ut assequantur, hoc VESTIBULUM LATINITATIS aliquoties adeundum & percurrendum est.

Et *Initio quidem hic libellus percurratur solius lectionis & rectæ pronunciationis causa.* Itaque Præceptor unam & alteram pagellam legat clarè, distinctè, lentè; ut discipuli interea inspectantes suos libellos, auribus, oculis & attentione subsequi possint. Ubi absolverit lectionem Præceptor, incipiant eandem discipuli; sed singuli sententias singulas in orbem. Hoc dum fit, Præceptor diligenter attendet pronunciationi, ut planè recta sit & accurata: proindeque de literarum & diphthongorum Latinarum potestate subinde moneat. Pomeridianis horis eadem illa manè lectitata describent: si non omnia; saltem aliquot vel complures ex iis sententias. Tempore verò scriptionis obambulabit præceptor, & singulorum operas inspectando, calamum rectè prensare, literarum apices accuratè observare, omnes ductus exactè formare docebit.

Abso-

Országos Széchényi Könyvtár - National Széchényi Library

Absoluto ità per nudam *lectionem* & *scriptionem* libello, redibitur ad initium ejus. ubi ad lectionem adjungenda *Interpretatio*, non tantùm ut sententiam sententiæ; sed & verbum verbo reddere jubeantur, hoc modo: *Venite púeri*, Jőszteteket gyermekek: *Venite*, Jőszteteket, *Púeri*, gyermekek. Eadem sententias, eo modo coordinatis verbis, pomeridianis horis diligenter describant.

Tertiò percurrarur Vestibulum, repetendo Interpretationem, inverso ordine; è Vernaculo in Latinum, ut Jőszteteket gyermekek, *Venite púeri:* Jőszteteket, *Venite*; gyermekek, *Púeri.* A' meridie scribant eadem sententias in libellum exercitiorum eodem ordine & modo, quo exponebantur manè.

Quartò reassumatur Vestibuli textus, *Memoriæ jam pertentandæ causâ*; an & quantum se illi insinuaverit Latinarum vocum intelligentia. Itaque pueri ante Scholam propositas sententias memoriæ imprimant; ingressosq; jubeat præceptor libellos occludere: & quærat, Tu N. quid significat, *Venite púeri?* Tu N. quid est, *Sapiéntiæ sémina?* & sic aliquoties pensum illius horæ percurrendo sursum & deorsum, & per saltus. Tum eodem modò vernacula proponat, quæ illi reddant latinè: *Te* N. Hogy hogy mondod Deákúl, *Iőszteteket gyermekek? Te* N. Hogy hogy mondod, *Az Isten titeket meg segiténd?* Eadem illa describent à meridie, ad formandum Latinæ linguæ usum, & intellectum memoriamque.

Ubi quintâ vice adeundum erit Vestibulum, prælegat illis & explicet Præceptor ex Rudimentis Grammaticæ doctrinam de differentia Nominis & Verbi; de Nominum generibus, & declinatione, idque inspectatione perpe-

perpetuâ vel Paradigmatis, ad cujus formam vox aliqua inflectenda est, vel typi declinationum in Rud. pag. 77. ut, *Púeri*, est vocativus pluralis, descendit à *Púer*, quod est secundæ declinationis: declinatur ut Gener, pag. 11. Rudim.

Ubi puer solitaria nomina declinare didicerit, postmodum etiam adjectiva cum substantivis conjunctim declinare assuescat: ita tamen; ut primùm ea proponantur, quæ sunt ejusdem declinationis, uti Primæ: *Lingua Latina, Lingua pulchra, Area lata*, &c. Tum Secundæ; ut, *Deus æternus. Cœlum supremum.* dehinc tertiæ; ut, *Homo mortalis*, &c. Veniatur dehinc ad mixtas declinationes; ut, *Lingua elegans, Res varia, Medium facile*, &c Horis pomeridianis; earundem declinationum exempla describantur, dirigente magistro.

Sexta vice adeatur Vestibulum *Conjugationum addiscendarum causâ*: præmissâ ex Rudimentis Grammaticæ explicatione doctrinæ de Verbi formâ Activâ & Neutrâ; Conjugationumq; differentiis.

Septimâ demum vice repetendo Vestibulum eatur per verba uti occurrunt. Ubi de Passivis & Deponentibus erunt generaliter informandi. A' meridie eædem Conjugationes describantur in Exercitiorum libellos, modo jam designato. Atque hîc jam etiam commodè inchoari poterit linguæ exercitium.

Octavò repetatur libellus, ut recitent *memoriter* vel integra folia, adjungaturq; declinandi & conjugandi exercitium; itidem jam memoriter, sine tabellarum inspectione. Exercitia styli pomeridiana per hos dies erunt *Variatio sententiarum per numeros*, singularem commutando in pluralem, & vice versâ; e. g. Introitus Vestibuli

sic

Országos Széchényi Könyvtár - National Széchényi Library

sic variari poterit: *Veni puer, disce linguas pulchras & elegantes, & comprehende pro tuo captu rem variam, Sapientiæ semen. Deus te juvabit, Præceptor amabit, alius (quilibet) laudabit, ipse gaudebis*, &c.

Nona Vestibuli iteratio *Examen* spectat; ad agnoscendum; quid profectum sit hactenus. Horas ergo matutinas percontando transiget Magister: Tu N. quid est, *Venite púeri? Púeri* est ne Nomen an Verbum? cujus casus? cujus numeri? cujus declinationis? cujus generis? Item de verbis: cujus temporis, modi, personæ, numeri, conjugationis? Exercitium styli hîc requirit, ut commutentur Verborum modi, tempora, personæ, numeri (ita ut ex imperativis Indicativi, & ex Indicativis Subjunctivi formentur) v. g. Ex Introitu Vestibuli argumentum styli tale proponi potest vernaculè, ut latinè reddant discipuli. *Pueri veniant, ut discant Latinam Linguam, quæ pulchra est & elegans. Si comprehendunt pro suo captu res varias sapientiæ semina, fit ut Deus eos juvet, Præceptores ament, alii laudent*, &c.

Decima & ultima Vestibuli repetitio *Concertatoria* erit inter discipulos ipsos. Liceat inferiorum cuicunque provocare Superiorum quemcunque. Atque tum provocans jubeat provocatum sententias, quas è præsentis horæ demenso proponet, transferre in Latinum, & permutare numeros, & verborum modos; & declinare & conjugare, &c. omnia ex tempore, memoriter, promtè. Tum pòst hunc ille eodem modo examinabit. Brabéum esto loci prærogativa.

Styli exercitium hîc tale esto. Ex occasione eorum quæ manè examinata sunt, fingatur epistola, seu narratiuncula quædam plenior, constans periodis simplicibus, non

non duorum aut trium membrorum, ad quam tamen non requirantur verba alia quam quæ Vestibulum suppeditat, sive in præsenti ejus diei textu occurrant, sive alibi inquirenda sint e. g. Ex occasione introitûs Vestibuli dicetur ipsis epistola patris ad filium vernaculè; sic: Edes Fiam, ha szorgalmatosan meg-tanulod, a' szép Deák nyelvet, tégedet bizony szeretni foglak. Mert abban nagy böltseséget találhatni. Hiszem jó Præceptorod vagyon: a' kitégedet ugy tanit és oktat, a' mint elméddel meg-foghatod. Az edgyszers-mind könyü-is, tsak a' rendet tartsak meg. Nehéz ugyan a' kezdeti: de a' vége bizonyára gyönyörüseges lészen, Isten segitsen edes fiam.

A' gyermekek jönek hogy tanullyák a' Deák nyelvet, a' melly szép és ékes, ha az ö elméjek szerint elméjekben vésznek külömb-külömb dolgokat. A' böltseségnek mágvait, az lészen hogy az Isten segitse öket, és a' tanitójok szeretik, egyebek ditsirik.

In examinandâ Compositione Præceptor in causas etiam inquirat: Cur hoc ita posuisti? Cur non ita? Ubi datâ operâ vitiosè terminationem fingat; v. g. Cur poni *Venite?* cur non *Venáte*, sicut *Amáte*; aut *Venéte*; sicut *Docéte?* Respondere doceatur: quia *Venite* est Conjugationis quartæ; ubi imperativus terminatur in *ite*; &c.

Hoc modo ad Latinitatis Vestibulum decies deductus Latinitatis tyro, ipsam Januam ingredi judicabitur idoneus.

Janu

Országos Széchényi Könyvtár - National Széchényi Library

Januæ Latinitatis VESTIBULUM.

A' Deáki nyelv Ajtaja elõttvaló PITVAR, avagy TORNATZ.

Intróitus.	*Bé-menetel.*
1. Venite púeri,	Jõsztetek gyermekek,
2. Discite latinã linguã.	Tanullyatok a' Deák nyelvet.
3 Pulchram & elegãtem	A' szépet és az ékest.
4. Comprehéndite,	Fogjátok-meg,
5. Pro vestro captu,	A' ti foghatástok szerént,
6. Varias res.	a' külömb külömb fele dolgokat
7. Sapientiæ sémina,	A' bõltseségnek magvait,
8. Deus vos juvábit,	Az Isten titeket meg segiténd,
9 Præceptóres amabunt,	Tanitoitok szereténdnek,
10 Alii laudabunt,	Mások ditsirni fognak,
11 Ipsi gaudebitis.	Ti magatok õrülni fogtok,
12 Si principiũ difficile,	Ha a' kezdeti nehéz,
13 Medium erit facile,	A' közepi könyü lészen,
14 Finis jucúndus.	Vége gyönyörüséges.

CAPUT I.

De accidentibus rerum. — *A' dolgoknak tulajdonságikról.*

15 Deus æternus,	Az Isten örökké való,
16 Mundꝰ temporáriꝰ,	E' Világ ideig való,
17 Angelus immortalis,	Az Angyal halhatatlan,
18 Homo mortalis,	Az ember halandó,
19 Corpus visibile,	A' test látható,

Spiri-

20 Spiritus invisibilis,	A' lélek láthatatlan,
21 Anima itidem.	a' testben lako lélek azonképe
22 Cœlum est suprémũ,	az Eg leg fõlsõ,
23 Aër medius,	az éltetõ Eg középsõ,
24 Terra infima,	az fõld leg alsó,
25 Nubes est remóta,	az fölhõ (felleg) távoly való
26 Nebula propinqua,	az köd közel való,
27 Locus est magnꝰ aut parvus, (breve,	az hely nagy avagy kitsiny,
28 Tempus longum aut	az idõ hoszszú avagy rövid,
29 Area lata vel angústa,	az udvar (szürü) széles avag keskeny,
30 Domꝰ ampla celarĩa	a' ház tágas, avagy szoros,
31 Montes sunt alti,	a' hegyek magassak,
32 Valles profúndæ,	a' völgyek mélyek,
33 Colles eleváti,	a' halmok fel-emelkettek,
34 Casa est húmilis,	a' kalyiba alatson,
35 Turris excelsa,	a' torony magas,
36 Albies pocéra,	a' jegenye fa tetés,
37 Fluvius brevis aut profúndus,	a' folyo viz tsekely avagy mé
38 Filũ est ténue (subtile,	a' tzérna, fonal, vékony,
39 Funis crassus,	a' kõtél temérdek,
40 Arúndo est cava,	a' nád szál hézag, üreg,
41 Lignum est sólidum,	a' fa merõ,
42 Forámen est vácuũ (iníane,)	a' lyuk üres,
43 Caminus plenꝰ fumi,	a' kementze (kémény) teli fü
44 Linea est recta & curva	a' linea egyenes, vagy horg
45 Superficies áspera vel levis,	a' külsõ szin darabos avagy sima,

Országos Széchényi Könyvtár - National Széchényi Library

46. *Pondus grave aut léve,* az tereh (mérték) nehéz avagy könyü,
47. *Globus eſt rotúndus,* az golyobis gömbölyeg,
48. *Colúmna téres,* az oſzlop kerekdéd,
49 *Menſa quadráta,* az aſztal négy ſzegü,
50 *X habet formam crucis,* az X betünek kereſzt formája vagyon,
51 *Pavo eſt formóſus,* az Pava ékes,
52 *Símia defórmis,* Az Majom rút, (éktelen.)

Colóres. *Szinek.*

53 *Creta eſt alba,* Az Creta fejer,
54 *Tábula nigra,* az jegzö tábla fekete,
55 *Cinnábaris rubra,* az minium veres,
56 *Sulphur lúteum,* az kén-kö verhenyö ſarga,
57 *Gramen viride,* az páſit zöld,
58 *Firmaméntum cerúleum,* az tsillagos ég kék ſzinü,
59 *Vitrum eſt pellúcidü,* az üveg világos, (által-látſzó)
60 *Aſſer opácus, (clara* az deſzka sötétes, (homályos)
61 *Aqua túrbida vel* az viz zavaros avagy tiſzta.

Sapóres. *Izek.*

62 *Mel eſt dulce,* Az méz édes,
63 *Sicut & ſaccharum,* mint a' nád-méz-is,
64 *Fel amárum,* az épe keſerü,
65 *Acétum ácidum,* az etzet ſavanyu,
66 *Sal ſalſum,* az só ſoos,
67 *Piper acre,* az bors erös,
68 *Immatúrum pomum acérbum vel auſtérum.* az érletlen alma keſerü vagy ſavanyu.

Odóres.

Odóres. *Szagok.*

69 *Odor eſt ſuavis,* Az illat kedves gyönyörü,
70 *Fœtor téter.* az büdöſség iſzonyu kedvetlé.

Áliæ qualitátes. *Más minemüségek.*

71 *Lutum eſt húmidum,* Az Sár nedves,
72 *Pulvis ſiccus,* az por ſzaraz,
73 *Oſſa dura,* az tsontok kemények,
74 *Caro mollis,* az hús lágy,
75 *Glácies lúbrica,* az jég ſik, (ſikamlo)
76 *Pruna eſt calida & candens,* az eleven ſzén meleg és fénlö tüzes,
77 *Carbo frígidus & áter* az hólt ſzén hideg, és fekete,
78 *Nos incédimº veſtíti,* mi ruhában járunk,
79 *Indi nudi,* az Indiát mezitelen,
80 *Unicórnis eſt ferum ánimal,* az unicornis vad állat,
81 *Vacca manſuétum,* (cicur,) az tehen ſzelid,
82 *Leo ſævum,* az oroſzlán kegyetlen,
83 *Ovis mite,* az juh engedelmes, ſzelid,
84 *Convíva eſt hílaris,* az vendég vidám,
85 *Locus amœnus,* az hely kies,
86 *Amicítia jucúnda,* az barátság gyönyörüſéges,
87 *Núncium lætum,* az izenet (hir) örvendetes.
88 *Omnia illa grata & accépta,* mind azok kedvesek és kellemetesek,
89 *Locus eſt cómmodus vel incómmodus.* az hely illendö, vagy illetlen,
90 *Tempus opportúnum vel inopportúnum,* az üdö alkalmatos, avagy alkalmatlan,
91 *Inſtrumméntum aptum vel ineptum,* az eſzköz alkalmatos vagy alkalmatlan,

Országos Széchényi Könyvtár - National Széchényi Library

92 *Persóna idónea, vel inidónea,* a' személy illendő, vagy illetlen,
93 *Res est necessária vel supervacánea,* az dolog szükséges avagy szükségtelen.
94 *Rei usus est útilis aut nóxius,* az dologgal való élés hasznos vagy ártalmas,
95 *Res rei similis aut dissimilis. (rara.* Egygyik dolog a' máſikhoz hasonlo avagy hasonlatlan,
96 *Sylva est densa vel* az erdő sürü avagy ritka,
97 *Ager fœcúndus aut stérilis,* az mező, (szánto föld) termékeny avagy termékerlen,
98 *Motus est celer aut tardus, (ger.* az mozgás gyors avagy késő,
99 *Cursor álacer aut pi-* az posta gyors avagy rest,
100 *Operárius gnavus aut ignávus,* az munkás serény avagy túnya,
101 *Secúris est acúta vel stúpida, (hebes),* az fejsze éles vagy éltelen,
102 *Cibus crudus vel coctus,* az étek nyers avagy főtt,
103 *Sermo jocósus vel sérius,* a' beszéd tréfás vagy valóságos,
104 *História certa aut dúbia,* a' historja (a' meg-lőtt dolog) bizonyos avagy kétséges.
105 *Testimónium verum aut falsum.* a' bizonyság-tétel igaz vagy hamis.

Comparativa.

Az edgymáſſal edgybe hasonlitandó szók.

106 *Primus est doctus.* Az elsö tudós,
107 *Secúndus dóctior,* a' máſik tudóſſab,
108 *Tertius doctissim⁹.* a' harmadik tudoſságos.

Anóm

Anómala comparátio.

Régulátlan edgyben hasonlittatás.

109 *Taurus est magnus,* A' Bika nagy,
110 *Camélus major,* a' Teve nagyobb,
111 *Elephas máximus,* az Elephant leg nagyobb,
112 *Passer est parvus,* a' veréb kitsiny,
113 *Parus minor,* a' Paris madár kiſſebb,
114 *Tróchil⁹ minimus,* az ökör szem leg kiſſebb,
115 *Cervisia est bona,* a' szalad ser jó,
116 *Mulsum mélius,* a' méh ser jobb,
117 *Vinum óptimum,* a' bor leg jobb.
118 *Lacérta est mala,* a' gyék gonosz,
119 *Vipera pejor,* a' Vipera kigyo gonoszszabb,
120 *Aspis pessimus.* az Aspis kigyo leg gonoszszabb.

Denominativa.

Nevezö szók.

121 *Ducátus est aúre⁹,* Az arany pénz arányból való,
122 *Talérus argénteus,* a' tallér ezüſtből való,
123 *Aheneum cúpreum,* az üſt rézből való,
124 *Cantharus stánne⁹,* a' kanna fejér ónból való,
125 *Málleus ferreus,* a' pöröly (kalapáts) vasból való,
126 *Scamnum ligneũ,* a' padszék fából való,
127 *Murus lapideus.* a' fal kőből való.

CAPUT II.

De rerum actionibus & passionibus.

A' dolgoknak tselekedetikről és szenvedésikről.

128 *Creatoris in honorẽ,* A' teremtőnek tiszteſségére,
129 *Faciunt omnes creatúræ suum officium.* Tselekeszik minden teremtetet állatok az ő tiszteket.

R 3 Cœlé-

Országos Széchényi Könyvtár - National Széchényi Library

Cœléſtium actiónes.

Az Egi teremtetett állatoknak tselekedetik.

130 *Angeli celebrant* Az Angyalok ditsérik ötet,
131 *Sollucet, (eum,* a' Nap világoskodik,
132 *Luna ſplendet,* a' Hóld fénlik,
133 *Stellæ micant,* a' tsillagok ragyognak,
134 *Mane incipit dies,* Reggel kezderik a' nappal,
135 *Veſperi nox.* Eſtve az étſzaka.

Elementórum.

Az éltetö állatokéi.

136 *Elémenta alunt nos,* Az éltetö állatok minket táplálnak,
137 *Ignis ardet,* a' tüz ég,
138 *Flamma flagrat,* a' láng lángol, lobog,
139 *Scintilla gliſcit,* a' ſzikra ſzökdös,
140 Tónitru *tonat,* a' menydörgés dörög,
141 *Ventus flat,* a' ſzél fu,
142 Plúvia *pluit,* az eſső eſik, eſsözik,
143 Nix *ningit,* a' hó havul eſik, havazik,
144 *Aqua in plano fluit,* a' viz foly a' lapályon,
145 *Ex váſe manat,* az edényből ſzivárkozik,
146 *Ex fonte ſalit,* a' kút főből ki-buzog, fel-ſző.
147 *E' puteo hauritur.* a' kútból merittetik. (kik,

Plantárum.

A' Plántákéi.

148 *Herba creſcit,* A' fü nevekedik,
149 *Fólium viret,* a' fának vagy fünek levele zöldellik.
150 *Flos floret;* a' virág virágzik,
151 *Fructus maturéſcit,* a' gyümölts érik,
152 *Quem ut carpas,* Melly et hogy le-ſzakaſz,
153 *Flecte ramum,* hajtsd-meg az ágat,

154 *Sive*

154 *Sive ſint pyra, ſive pruna, ſive ceraſa,* &c. Akar körtvélyek, akar ſzilvák, akar tseresnyék legyenek,
155 *Nux cóntinet núcleũ* a' dio hajában vagyon a' bél,
156 *Roſa olet béne,* a' Roſa jól ſzagoskodik,
157 *Urtica urit.* a' tsalán ég.

Animálium.

A' lelkes állatokéi.

158 *Lapis jacet,* A' kö fekſzik,
159 *Arbor ſtat,* az élö fa föld áll,
160 *Animal ſe movet,* a' lelkes állat magát mozgattya
161 *Avis volat,* a' madar röpül,
162 *Piſcis natat,* a' hal úſz,
163 *Quadrupes gráditur* a' négy lábu állat lépik,
164 *Serpens ſerpit,* a' kigyo tsúſz,
165 *Vermis repit,* a' féreg máſz,
166 *Cervus currit,* a' ſzarvas fút,
167 *Equus hinnit,* a' ló nyerit,
168 *Bos mugit,* az ökör bög (bömböl,)
169 *Agnus bálat,* a' barány béget,
170 *Porcus (ſus) grünit,* a' diſzno röhög,
171 *Urſus murmurat,* a' medve dörömböl,
172 *Lupus úlulat,* a' farkas ordit,
173 *Canis latrat,* az eb ugat,
174 *Aries arietat,* a' kos türközlödik,
175 *Béllua lániat,* a' fene vad ſzaggat,
176 *Lepus fugit,* a' nyul fút,
177 *Vulpes mutat pilos,* a' roka változtattya ſzörit,
178 *Catus (felis) capit mures,* a' matska egereket fog.
179 *Gallina ponit ova,* a' tyuk tojik tojományokat,
180 *Anſer veſcitur avena,* a' lúd zabot eſzik,
181 *Vermes rodunt* a' férgek rágják a' kövéreket,

pingvia.

Országos Széchényi Könyvtár - National Széchényi Library

182 *Pediculi mordent cutem.* A' tetük csipik a' bőrt,

183 *Ut & púlices atque cúlices,* a' mint a' balhák és a' szunyogok-is,

184 *Formica est laborí-ósa,* a' hangya munkás,

185 *Aránea artificiósa,* a' pók mesterséges,

186 *Apes pungit acúleo* a' méhek fulákjockal szurdalnak

187 *Quicqd vivit viget* valami él erejében vagyon.

Hominis. *Az Emberé.*

188 *Nos ágimus vária,* Mi tselekedünk külömb-külömb féle dolgokat,

189 *Córpore & ánimo,* testünkel és elménkel,

190 *caput replétur céré-* a' fő meg telik agyvelővel,

191 *tegitur capillis,* (*bro* haj szálackal bé-fedetik,

192 *Excépto vultu.* az artzulattúl meg-válva,

193 *Nullum membrum frustra datum est.* semmi tag nem adatott hejában,

194 *Nam óculis cernim⁹.* mert szemeinkel nézünk,

195 *Per nasum excernimus,* az orrunkon ki-fuyjuk aztakanyot,

196 *Frons habet rugas,* a' homloknak rántzai vadnak,

197 *Aures aúdiunt,* a' fülek hallanak,

198 *Nares olfaciunt,* az orlyukak szaglanak,

199 *Lingua gustat quómodo res sapiant,* az nyelv meg-kostollya mi izű légyen valami,

200 *Dentib⁹ mándim⁹,* Fogainkal rágunk,

201 *Stómach⁹ cocoquit,* a' gyomor emészt,

202 *Intestina égerunt,* a' bélek ki-adgyák, ki-vetik,

203 *Hepar cónficit sánguinem & dimittit per venas,* a' máj tsinállya a' vért, és az ereken széllyel botsáttya,

204 *Cor palpitat,* az szű dobog,

205 *Pulmo respirat,* a' tüdő lélegzél,

206 *Labia sunt circa os,* az ajakak vadnak az száy körül.

207 *Barba ornat mentũ* az szakál meg-ékesíti az állat,

208 *Fœmina sunt imberbes.* az aszszony emberek szakálta-lanok,

209 *Húmeris bajulám⁹* az vállainkon hordozzuk a' ter-

210 *Bráchiis amplé-* karjainkal ölelünk, (het,
ctimur,

211 *Manib⁹ laborám⁹,* kezeinkel munkálkodunk,

212 *Sinistra tenet: dex-* a' bal kéz tartya, a' jobb kéz vég-
tra peragit opus. ben viszi a' munkát.

213 *Palma palpámus,* a' tenyérrel tapogatunk,

214 *Pugno percútimus,* az ökőllel verünk,

215 *Vola prehéndimus,* a' marockal fogunk,

216 *Digitis cõstringim⁹* az újackal szoritunk,

217 *únguibus scábim⁹ & scalpimus,* a' körmöckel vakarodunk, és vájunk,

218 *Sub péctore venter est,* a' mely alatt vagyon az has.

219 *Infra axillas látera,* a' honallyak alatt az óldalak,

220 *Sub his costæ,* ezek alatt az óldal tsontok,

221 *Tergum habet superne scápulas, infernè lumbos,* a' háton fellyül vadnak az váll lapotzkák, alól az tzombok ágyékok,

222 *Nátibus sedémus,* az alfelünkön ülünk,

223 *Pédibus ambulam⁹* a' labokon járunk.

Mentis. *Az elmejéi.*

224 *Mens cógitat semper áliquid.* Az elme mindenkor gondol valamit,

Országos Széchényi Könyvtár - National Széchényi Library

225 *Etiam in ſomnio ſomniat,* még álmában is álmodik.
226 *Intellectus intélligit,* az értelem ért,
227 *Ratio ratiocinátur,* az okoſság okoskodik,
228 *Memória méminit,* az emlekező elme emlekezik,
229 *Et ſi quid oblíta eſt, recordátur,* és ha valamit el-felejtet meg-emlekezik róla,
230 *Volúntas vult bonũ,* az akarat akarja az jót,
231 *Declinat malum,* el-távoſztattya a' gonoſzt,
232 *Sed ſæpe fállitur,* de gyakorta meg-tsalatik,
233 *Gaudet & triſtátur,* örül, és ſzomorkodik,
234 *Secúrus curat nihil,* a' méréſz ſemivel ſem gondol,
235 *Tutus timet nihil,* a' bátor ſemmiről nem fél,
236 *Végetus labórat,* az erejebéli munkálkodik,
237 *Feſſus quiéſcit,* a' meg-fáradt nyugſzik,
238 *Vigília enim fatigat* mert a' vigyázás meg-fáraſzt,
239 *Sopor récreat,* az édes álom meg-úyjit,
240 *Cum ſeptem horas dormiviſti,* miđőn hét orákig aluttál,
241 *Et evígilas, éxcitalios.* és fel-ſerkenſz, máſokat kőlts-fel.

Morbidórum. *Az Betegekéi.*

242 *Jejúnus appetit eſcas,* A' ki éhjomra vagyon, kiváńya az eledeleket,
243 *Satur faſtidit,* a' meg-elégedet meg-unnya,
244 *Delicátus déligit,* a' kedvére tartott válogattya,
245 *Sanus bene valet,* az egéséges jól vagyon,
246 *Ægrótus ægrótat,* a' beteg betegeskedik,
247 *Cui dolet, is quéritur* a' kinek fáj, az panaſzolkodik,
248 *Morbi ſine dolóre ſunt periculóſi.* a' fájdalom nélkűl való betegségek veſzedelmeſek,

249 *Et*

249 *Et plerúnq; letháles,* és gyakran halálosok,
250 *Febris redit per vices,* a' hideglelés ſzerenként jő viſzſza,
251 *Apoplexia énecat citó* a' gutta ütés hamar meg-öl,
252 *Scabies facit pruritũ* a' rüh viſzketséget ſzerez,
253 *Ulcus ſcatet tabo,* a' fekély poſog genyetséggel,
254 *Recens vulnus ſanátur,* az uyjantában való ſeb meg-gyogyul,
255 *Quicquid putret, ſordet,* valami meg-rothad bűdős az,
256 *Robúſtus poteſt multum ferre.* az erős ſokat vihet-el,
257 *Tener parũ ſufferre,* a' gyenge keveſet viſelhet-el,
258 *Cœcus non videt,* a' vak nem lát,
259 *Surdus non audit,* a' ſiket nem hall,
260 *Mut⁹ non lóquitur,* a' néma nem ſzól,
261 *Claudus claudicat,* a' ſánta ſántal,
262 *Tactu caret nemo, niſi paralíticus,* Tapaſztalásbéli érzés nélkűl ſenki nintsen, hanem tsak a' gutta ütött,
263 *Mútilo deeſt áliqd,* a' tsonkának vagyon valami hia.

Opíficum. *A' meſter emberekéi.*

264 *Agricola arat,* A' ſzántó-vető ember ſzánt,
265 *In vere ſeminat,* Tavaſzſzal vét,
266 *In æſtate metit,* Nyárban arat,
267 *In autumno vindémiat,* őſzſzel bort ſzür, ſzőlőt ſzéd,
268 *Hyeme tritúrat in hórreo,* Télben tsepel a' tsűrben,
269 *Hortulánus plantat hortum,* a' kertész a' kertet bé-ültetí,

270 *Mó-*

Országos Széchényi Könyvtár - National Széchényi Library

270 *Mólitor molit in mola fruméntum,* a' molnár őröl a' malomban gabonát,
271 *Piſtor pinſit panem è farina,* a' sütő liſztből kenyeret süt,
272 *Paſtor paſcit gregem,* a' páſztor legelteti a' nyáját,
273 *Secat fœnũ in prato,* ſzénát kaſzal a' réten,
274 *Format è lacte cáſeos* a' téjből ſajtokat nyom,
275 *Lánio mactat pécu-*
276 *Venátor venátur feras;* (*des* (*cres,* a' méſzáros meg öli à barmokat a' vadáſz vadakat vadáſz,
277 *Auceps capit vólucres,* a' madaráſz madarakat fog,
278 *Piſcátor piſcátur,* a' haláſz haláſz (halakat fog,)
279 *Coquus parat cibos,* a' ſzakáts étkeket kéſzit,
280 *Elixat in olla,* Főz a' fazékban,
281 *Aſſat in vérubus,* süt a' nyárſon,
282 *Frigit in butyro,* ránt a' vajban,
283 *Torret in craticulo,* pirit a' roſtélyon,
284 *Fércula condimus aromátibus,* az étkeknek izit meg-adgyuk a' fü-ſzerſzámockal,
285 *Potum condimus in cellâ,* az italt el-teſzſzük (el rejtyük) a' pintzében,
286 *Ex uvis fit vinum,* a' ſzőlőkből léſzen a' bor,
287 *Cereviſia prómitur è dólio,* a' ſer ki-vétetik a' hordoból,
288 *Auríga jungit equos* a' kotsis bé-fogja a' lovakat,
289 *Et ungit rotas,* és a' kerekeket meg-keni,
290 *Et proficiſcitur ſubitò; in cœno autem hæret,* és hirtelen megyen; a' sárban penig meg-akad,
291 *Quum vehit ónera curru aut trahâ,* midőn terhet viſzen ſzekéren avagy ſzánon,
292 *Nauta návigat navi,* a' hajos hajokázik a' hajóval,

293 *Nau-*

293 *Naucler⁹ gubérnat,* a' hajós meſter igazgattya,
294 *Rémiges rémigant,* az evezők eveznek,
295 *Per flúvios vadám⁹,* a' folyo vizẽ lábbolunk, gázolunk,
296 *Aut útimur ſcaphis,* avag' tsólnokockal élünk, (lük,
297 *Aut ſtérnim⁹ pontes & pontículos,* avagy hidakat és pallókat tsinálunk,
298 *Viator it p ſémitam,* az úronjáró megyẽ az ösvényẽ,
299 *Et cavet ne erret,* és el-távoztattya hogy el ne téveledgyék,
300 *Aut cadat in fóveã,* avagy ne eſsék a' gödörben,
301 *Cedit retro, ubi porró nequit pérgere,* viſzſza tér, a' hól tovább nem mehet,
302 *Mercátor tractat mercés,* a' kalmár az árukát forgattya,
303 *Métuit damnum, quærit lucrum,* Fél a' kártul, keresi a' nyereséget,
304 *Monéta geſtátur in cruména,* a' pénz az erſzényben hordoztatik,
305 *Quoniam pecúniâ, quæ debémus, ſólvim⁹,* mert a' mivel tartozunk, pénzel fizettyük-meg,
306 *Emimus & véndimus caro aut vili,* véſzünk és adunk drágán vagy óltson,
307 *Nummi ſunt diverſi, quiſq; ſuo valóre,* a' pénzek külőm külömb félek, mindenik az ő érősege ſzerint.
308 *Netrix net è lino,* a' fono aſzſzony fon a' lenből,
309 *Textor texit línteum telam,* a' takáts ſző lenből való ruhát (vaſznát,)
310 *Pánnifex è lanâ pánnos,* a' poſzto tsinálo a' gyapjuból poſztót,
311 *Sartor mẽsúrat veſtes* a' ſzabo meg-méri a' ruhákat,
312 *Sutor ſuit cálceos ex cório,* a' varga varr ſarukat a' bőrből,

313. *Pe-*

Országos Széchényi Könyvtár - National Széchényi Library

313 *Pellio è péllibus pellicea,* a' szőrs bőrből kődmeneket tsinál,
314 *Réstio torquet restim* a' kőtél tsinálo kőrelet teker,
315 *Figulus fingit fidélias* a fazekas föld edényeket tsinál
316 *Scriniarius sua scrinia glútinat,* a' szekrény tsinalo (asztalos) az ő szekrényit meg-enyvezi,
317 *Faber cudit,* a' kováts vér,
318 *Lignari' áściat secúri & ædificat ædificiũ* az áts bárdol a' fejszével és épp. épületet,
319 *Ponit fundaméntũ, érigit pariétes,* fundamentumot vét, falakat állat,
320 *óperit tecto,* héazattal bé-fedezi,
321 *Debile non est firmũ* az erőtlen nem erős,
322 *Fulcitur fulcris,* meg támasztatik támaszokal,
323 *Ut ne ruat.* hogy el ne düllyön.

Verbaimperſonália — *Személyetlen igék.*

324 *Si tibi libet, licet,* Ha tenéked tetszik, szabad,
325 *Si te piget labóris, púdeat te,* ha te restelled a' munkát, szégyenlyed,
326 *Decet te pœnitére peccati,* Illik hogy te meg-bánnyad a' te vétkedet,
327 *Adolescéntem decet siléntium,* a' fel-serdült iffiat illeti a' halgatás,
328 *Si te sessiónis tædet, oportet spaciari.* ha meg-untak az üléſt sétál nod kell.

CAPUT III.

De rerum circumstántiis. — *A' dolgoknak környülállásiról.*

329 *Quis vocat me? Ego.* Ki hiv engemet? En.
330 *Túne es? Quis est igitur illic? Paulus.* Te vagy é? Ki vagyon téhát amott? Pál.

331 *Expectémus donec véniát. Bene.* Várjuk mig el jő. Jól, bátor, (szem.
332 *Salve. Ago grátias,* Egésséggel! köszönettel ve-
333 *Ut vales? Sic mediócriter,* Mint vagy? Igy sél rélzént,
334 *Ubi fuisti? Vnde rediis? Ex óppido,* Hol vóltál? honan jösz viszsza? a' várasból,
335 *Qua iviſti? Per pórticum,* Mellyen mentél el? a' tornátzon által,
336 *Quorsum vis? Domum.* Hová igyekezel? Haza.
337 *Et quo inde? Nusquam,* S-hová onnét? Sohová sem.
338 *Quando in horto fuisti?* Mikor vóltál a' kertben?
339 *Heri, hódie, modo, nuper, dudum,* Tegnap, ma, most, minap, régen,
340 *Quando me invises? Mox, cras, peréndie, aliquándo,* Mikor látogatz meg engemet? Majd, holnap, holnap után, valaha,
341 *Satis ne memóriâ lectiónem? Sic satis,* Tudodé könyv nélkül a' letzkét? Ugy eléggé,
342 *Ego minimè neutiquã,* En nem semmiképpen,
343 *Quæ est causa? Num es oblitus? Ferè,* Mi az oka? talám el-felejtetted? közel el,
344 *Cur non répetis?* Miért nem tanulod meg ismét?
345 *Nunc mihi non vacat,* En most nem érkezem,
346 *Quare? Missus sum in villam,* Miért? a' majorban küldettem,
347 *Profectò? Ibo unà. Nequáquam,* Ugyé bizony? Elmegyek edgyütt veled. Semiképen ne,
348 *Quam ob rem? Repetémus in itinere,* Mi okért? az úton tanullyunk,
349 *Id præsta; quã garrire,* Az jobb mint tsátsogni,

350 *Omni-*

Országos Széchényi Könyvtár - National Széchényi Library

350 *Omninò; redibimusne maturè?* Ugy vagyon; meg-térünk-e idején?

351 *Fortaſſe. ſed vix. Eho dúbitas?* (*bimus.* Talám meg, de tsak alig. Hó kételkedél?

352 *Procul eſt, properá.* Meſzſze vagyon, ſieſsün,

353 *Ceu ſutóres? quid tũ?* Mint a' vargák? S. ha ugy-is?

354 *Noſtram ætatem decet agilitas,* A' mi idős korunkhoz illik a' furtsaság,

355 *Sic ajunt. Imò ſic eſt,* Ugy mondnak: sőt ugyan ugy vagyon,

356 *Ne clama. Atqui ſumus ſoli,* Ne kiálts. Ha lá tsak magunk vagyunk,

357 *Quómodo ludémus? Pilâ,* Miképpen jádzodgyunk? Labtával,

358 *Quámdiu? Totũ diem,* Meddig? egész nap eſtig,

359 *Hui nimium eſt. Atqui ſunt féria,* Húfelettéb volna az. Hiſzen idnepek vadnak.

Præpoſitiónes. *Prépoſitiók.*

360 *Pergamus rogo te,* Menyünk eléb, kérlek tégedet,

361 *Nunc tibi parvas vóculas expónam,* Moſt tenéked a' kitsiny szótskákat rakogatom előddben,

362 *Ad nos trahimus; nobis trúdimus,* Magunkhoz vonſzunk, tőlünk el-taſzitunk,

363 *Nobiſcum dúcimus; ante nos pellimus, pone nos raptamus,* Mi magunkal viſzünk, előttünk hajtunk, utánnunk vondozunk.

364 *Secúndum flumen fácile eſt natare,* A' folyo-viz mentében könyü üſzni,

365 *Advérſus illud impoſsibile,* Annak ellenében lehetetlen.

366 *Apud altáre ſacérdos* Az óltárnál vagyon a' Papnak

habet.

Országos Széchényi Könyvtár - National Széchényi Library

403 *Centum anni sunt seculum,* Száz eſztendők edgy ſeculu

404 *Sátanas eſt mille fraudum ártifex.* a' Sátán ezer tsalárdságokn meſtere,

CAPUT IV.

De rebus in Scholâ. *A' Scholabéli dolgokról*

405 *Scholáſticus frequẽtat Scholam.* a' Deák a' Scholát gyakoro lya,

406 *Quo ártibus erudiátur,* a' hol a' meſterségekben tani taſsék,

407 *Initium eſt à literis,* a' kezdés vagyon a' bötüktü

408 *Eſyllabis voces componuntur,* a' ſzok öſzve raggattatnak ſy labákból,

409 *E dictiónibus ſermo,* a' ſzokból léſzen beſzéd,

410 *Ex libro legim⁹ tácitè* a' könyvből olvaſunk halkal,

411 *Aut recitamus clarè* avagy el-mondgyuk hangos

412 *Involvimus eum membránâ,* Bé-takarjuk azt hártyában,

413 *Et pónimus in púlpito,* Es a' könyv-tarto ládátskát téſzük,

414 *Atraméntum eſt in atramentário, in quo tingimus cálamum,* a' ténta a' kalamárisban v gyon, a' mellyben mártyu a' pennát,

415 *Scribim⁹ eò in chartâ, in utraque páginâ,* Irunt azzal a' papiroſra, a'l vélnek mind két óldalára,

416 *Si pérperam, delém⁹* Ha roſzſzúl, el-töröllyük,

417 *Et conſignám⁹ dénuo rectè, vel in márgine,* Es fel-jegyezzük igazán, va a' levélnek karéjjára,

418 *Doctor docet,* a' tanito tanit,

Országos Széchényi Könyvtár - National Széchényi Library

419 *Discipulus discit, non ómnia simul, sed per partes,* A' tanitvány tanul, nem mindeneket edgyszer-s-mind hanem részenként,

420 *Præceptor præcipit faciẽnda,* a' doctor parantsollya a' tselekedendõ dolgokat,

421 *Rector regit Academiam.* a' Rector igazgattya az Academiát,

422 *Pædagógus advértit & urget,* a' gyermekek tanitó reá vigyáz és reá erõltet,

423 *Custos monet & consignat,* a' gyermekek közt vigyázó int és jedzeget,

424 *Magíster instituit unúsquósque, singuli attẽdunt,* a' Mester mindeneket tanit, reá halgatnak edgyenként

425 *Ille eméndat mendas,* az a' hibákat meg-jobbittya,

426 *Diligens prósicit: négligens vápulat, (præsto,* a' szorgalmatos eléb megyen tudományába: a' henyélõ meg-veretik.

427 *Etenim férula est* Mert jelen vagyon az ostor,

428 *Nõ verberãt baculo,* Nem vernek bottal,

429 *Sed cædunt virgis,* hanem veszszõckel suprálnak.

430 *Absq; vénia ne éxeas* Engedelem nélkül ki ne menj

431 *Post moram rédeas,* a' mulatás után viszsza jöy,

432 *Quod agere debes, age,* a' mit tselekedned kell, azt tselekedgyed,

433 *Línea fit régulâ: círculus círcino,* az egyenes vonás lészen rámával a' kerekités cirkalomma

434 *Grámatic⁹ lóquitur,* a' Grammatikában tudós szó

435 *Dialéctic⁹ dísputat,* a' Dialecticához értõ vetélk

436 *Vera à falsis díscernit,* az igazakat az hamissaktul (d meg-külömbõzteti,

437 *Rhétor ornatè loquitur,* a' Rhetoricában forgott éken szól. *Músic*

438 *Músicus cantat,* A' Musikához tudó énekel,

439 *Poëta carmina fingit* a' Poëta verseket szerez,

440 *Pictor effigiem pingit* a' Kép-iro képet ir,

441 *Históricus res gestas narrat,* a' lõtt dolgoknak le-irója a viselt dolgokat elõ beszél

442 *Physicus natúram scrutátur,* a' Physicus a' természetet vigállya,

443 *Medic⁹ eam imitátur* az Orvos doctor azt követi,

444 *Ethicus tradit mores,* az Ethicus az erkölcsöket tanittya,

445 *Qui studiósum dedecórant,* mellyek a' tanulo Deákot meg-ékesitik,

446 *Verùm de iis paulò infra,* De azokról valamenyivel alább.

CAPUT V.

De rebus domi. *A' házi dolgokrúl.*

447 *Pulsa fores, si clausæ sint,* Zörgesd az ajtót, ha bé-zárol va van,

448 *Cum aperitur, transi óstium,* Mikoron meg-nyittatik, menj által az ajtón,

449 *Et intra in átrium* Es meny-bé a' tornátzban,

450 *Clavis claudit serã, iterúmq; reclúdit,* a' kúlts bé-zárja a' lakator, és ismég meg-nyittya,

451 *Clavus figit,* a' szeg bé-szegezi,

452 *Paviméntũ calcám⁹* a' pádimẽtomot nyomdossuk,

453 *Láquear nobis impẽdet,* a' menyezet reánk függ,

454 *Fenéstræ sunt vítreæ,* az ablakok õvegesek,

455 *Hypocaústũ cálefit,* a' szoba melegszik,

456 *Camerææ frigent,* a' komorák (bóltok) hidegek,

457 *In cistis & arcis abscóndimus res,* a' szekrényekben és ládákban elrejtyük az edgyet másokat,

Országos Széchényi Könyvtár - National Széchényi Library

458 *In corbib⁹ portámus,* A' kosárokban hordozunk,
459 *Succus non servátur in sacco,* a' hig nedveség nem tartatik a' Sákban,
460 *In cubículo sunt lecti pulvinaribus stráti,* az ágyas házbã vadnak párnákkal meg-teritteret ágyak,
461 *Cervical súbdimus cérvici,* a' vánkost nyakunk alá tészszük,
462 *Tegétibus nos intégimus, cubantes supini vel proni,* Lepleckel magunkat bé-lepezzük, fekũvén hanyattá vagy hasmánt,
463 *Matula est pro urína, & secéssus pro álvo levándâ,* a' vizellő edény húgynak való, és a' kamora szék a' hasnak kõnnyebbitésére, (dõssek,
464 *Excrementa fœtent,* a' ki-vettetett emészteseк bũ.
465 *Thure suffimus,* Tõmjénel jó illatu füstõt tészünk,
466 *Fáciem lavámus quotídie,* Ortzánkat meg mossuk(szünk, minden napon,
467 *In bálneo sudámus,* a' fõrõdõben veritékezünk,
468 *Sudários nos térgimus,* Keszkenõckel magunkat megtõröllyük,
469 *Tonsor tondet crines,* a' borbély el-beretválya a' hajakat,
470 *Pectit comã péctine,* meg fũsülli az ũstõketfũsũvel,
471 *Máculæ abstergúntur spongiâ, (scopis,* a' motskok-el-tõrletnek spongiával, prũvel,
472 *Quisquiliæ verrúntur* a' szemetek el-sepr ek se-
473 *Indúsium & túnicam thorácem, fœmorália & tibiália indúimus & exúimus,* az imeget és a' dolmant, a' derék szorítót, a' nadrágot, berhét, és salavárit fel-öltõzzük és le-verkezzük,
474 *Quótidie opus est,* a' menyiszer kivántatik, a' men-

pállium & togam amícimus, tét, a' palastot, és a' hos felsõ ruhát fel-öltõz-
475 *Pilei & collária, chirothécæ, sandália sunt honestátis ergò,* a' süvegek és a' gallérok, k tyük, solyák, tiszteséç okáért vadnak,
476 *Cingulo nos cingim⁹,* õvel magunkat bé-õvedzü
477 *Ligulis astringim⁹,* Szalag szijackal meg szorit
478 *Mappâ stérnimus mensam,* az abrosszal meg-terittyü asztalt,
479 *Ad júsculũ & pulméntum est cóchlear,* az étek lévhez és péphez gyon kalán,
480 *Edúlia alia scindúntur cultro,* Egyéb eledelek késsel me tetnek,
481 *Muscas ábige muscário,* a' legyeket ũzd-el a' legy zõvel,
482 *Tolle pátinas,* Vidd-el a' tálakat,
483 *Infúnde in póculum,* Tõlts a' pohárban,
484 *Et propína hospitib⁹,* Eskõszõnd a' vendégekre,
485 *Accénde candélam,* Gyujtsd-meg a' gyertyát,
486 *Inde candelábro,* Tedd a' gyertyatartóban,
487 *Emúnge emunctório sed ut ne extínguas,* Vedd-el a' hamvát a' hamvas võvel, de ugy hog' el ne óls
488 *Vir & múlier sunt cónjuges,* a' férfi és az asszonyi-álla házas társok,
489 *Víduus ducit intérdum vírginem,* az õzvegy ember nehányk vészen feleségül szũz leán
490 *Sponsus habet sponsam,* a' võlegények meny asszon vagyon,
491 *Post núptias maritus maritam,* a' menyekezõ után a' férjnek férjes felesége,
492 *Puérpera péperit púerum, S4* a'gyermek szülõ asszony szũ gyermeket, *Hu*

Országos Széchényi Könyvtár - National Széchényi Library

493 *Hunc oſculatur nútrix, foveté in grémio,* Ezt tsokolgattya a' dajka és ölében tartogattya,

494 *Filius eſt hæres, filia accipit dotem,* a' fiu örökös, a' leány jegy ruhát vészen,

495 *Paréntes educant ſobolem,* a' szülék magzatokat nevelnek,

496 *Vitricus & noverca privignos,* a' moſtoha atya és anya moſtoha fiakat és leányokat,

497 *Liberi ſunt liberi, ſervi ſerviunt,* az édes fiak és leányok ſzabadoſok, a' ſzolgák ſzolgálnak,

498 *Miniſtri miniſtrant, fámuli famulántur,* az aprodok ſzolgálnak, a' ſzolgák ſzolgáskodnak,

499 *Ancillæ ancillántur,* a' ſzolgálók ſzolgálóskodnak,

500 *Pátruus & ámita ſunt patrus frater & ſoror; avunculus & matértera matris,* a' patruus és amita az atyámnak báttya és nénnye, az avunculus és matertera az anyám báttya és nénnye,

501 *Avi habent nepótes,* az ősöknek, jób atyáknak unokaik vadnak,

502 *Cognáti affines.* a' rokonságoknak ſogorik.

CAPUT VI.

De rebus in Urbe & Regione.

A' Váras és Tartomány-béli dolgokról.

503 *Urbs munitur mœniis.* A' keritteteti váras meg-erősſittetik kő-falackal,

504 *Nec non vallo & foſsâ,* Es ſántzal és árockal,

505 *Porta habet valvas,* a' kapuknak két fele nyilo ajtai vadnak,

506 *Abhinc eunt platéæ,* Ettől fogva mennek az útzák,

507 *In foro ſolent eſſe cíſternæ,* a' piatzon ſzoktak lenni tsatornák,

508 *Ædificia ſunt pública aut privata,* az épületek közönségeſek a' bizonyos embereknek tulajdo

509 *Nàquod uni nõ próprium eſt, eſt commúne,* Mert a' mi edgynek nem ſatya, közönséges az,

510 *Cives & incolæ incolunt civitátem,* a' polgárok és a' lakoſok lak a' varaſt,

511 *Rúſtici hábitãt in pá-go,* a' paraſztok laknak a' falun

512 *Vicíni in eódẽ vico,* a' ſzőſzédok ugyan azo utz

513 *In cúria congregátur Senátus,* a' tanáts-házban egyben g tetik a' tanáts,

514 *Cónſul præcédit, ſenatóres ſequúntur,* a' polgár meſter elől még a' tanátsbéli ſzemélyek tet követik,

515 *Judex (Prætor) júdicat lites,* a' biro meg-itéli a' pereke

516 *Actor accúſat ſontẽ criminis,* a' fel-peres vádollya a' bű véteckel,

517 *Reus ſe excúſat,* a' bünös magát menti,

518 *Teſtis jurat & teſtátur,* a' tanu meg eskűſzik és bi ságot téſzen,

519 *Lictor ligat,* a' poroſzlo meg-kötözi,

520 *Et ducit in cárcerẽ,* Es a' tömlötzben viſzi,

521 *Cárnifex occídit & ſuſpendit,* a' hohér meg-öli és fel-ak tya,

522 *Tabellárius fert literas (epiſtolam) cerâ & ſigillo obſignátas,* a' levél hordozo viſzi a' vi ſzal és persétel bé-pets tetett levelet,

523 *Núncius núnciat ore tenus,* a' követ ſzóval mondgya az izenetet,

524 *Templũ eſt ſacer locꝰ* a' templom ſzent hely,

525 *Caupóna profánus,* a' kortsomaház ſzentségte

526 *Ædituus pulſat campánas,* az Egyházfi kongattya a' h gokat,

Országos Széchényi Könyvtár - National Széchényi Library

527 *Pópulus coit in ædes, exércet religiónem,* A' kűsség edgybe gyűl: a' templomba gyakorollya az Istenj szolgálatot,

528 *In cœtu canúntur, psálmi & hymni,* a' gyülekezetben énekeltetnek soltárok és ditsiretek,

529 *Dei verbũ prædicátur* Az Istennek igéje hirdettetik,

530 *Sacraménta adminístrántur,* a' Sacramentomok ki-szolgáltatnak,

531 *Precéces peragúntur devote,* (*festivè,* a' könyörgések végben vitetnek áhitatossan,

532 *Festa celebrántur* az idnepek meg illetnek jelessen,

533 *Magistrátu est necessarius* a' kűlső tiszt viselő szűkséges,

534 *Út rex in regno regnet,* (*minétur,* Hogy a' Király az Országban országollyon,

535 *Dóminus domi dominétur,* az Ur honn uralkodgyék,

536 *Qui ímperant sint clementes,* (*tes,* a' kik parantsolnak, legyenek kegyelmesek,

537 *Qui parent, obsequéntes sint,* a kik szolgálnak engedelmesek

538 *Herus probus phátur,* a' jámbor gazda javaltatik (*dicitur & fidus súbditus,* tsáretik) mint a' hű jobbágyia,

539 *Princeps est minor atque Dux,* a' Fejedelem kissebb mint a' Hertzeg,

540 *Comes major quàm Baro,* a' Grof nagyob a' Nagyságos Urnál,

541 *Nóbilis, eques insignibus donátus,* a' Nemes, tzimerrel meg ajándékoztatot lovag,

542 *Pax est prorsus optánda,* a' békeség tellyességgel kivánando,

543 *Bellum est pniciósum,* a' had veszedelmes,

544 *Nisi cum hostis arcéndus est,* (*péndia,* Hanem ha mikor az ellenséget kell el-ũzni, (dos,

45 *Milites merent stipéndia,* a' vitézik meg érdemlik a' sol-

546 *Cum præliántur & pugnant,* Mikoron hartzolnak és vivnak,

47 *Tubæ clangunt, tympana sonant,* a' trombiták harságnak, a' dobok zörgenek,

48 *Ex árcubus jáciunt sagíttas,* a' kézijackal ki-lővik a' nyilakat,

49 *Gládiis dimicant,* Kardockal hartzolnak,

50 *Armis se defendúnt,* (*pugnant,* Fegyvereckel ólkalmazzák magokat, (ka

51 *Tormentis arces expúgnant,* álgyuckal vészik-meg a' vára

52 *Revertuntur cum victória.* Meg-térnek győzedelemmel

CAPUT VII.

De Virtútibus. *A' jószágos tselekedetekről.*

53 *Virtútes sectáre,* A' jószágos tselekedeteket kövesd

54 *Vita vitia, quæ lex vetat,* Eltávoztasd a' vétkeket, mellyeket a' törvény meg tilt,

55 *Patrans flagítia, est sceléstus (nequam),* az éktelen vétkeket tselekedő tzégéres lator,

56 *Út prudens sis, próspice finem,* Hogy eszes légy, jó eleve elnézzed a' végét,

57 *Aspice média,* Meg nézd az eszközöket,

58 *Attende occasióni,* Vigyáz az alkalmatosságra,

59 *Occipe nil témere,* Semmihez ne kezdgy ok nélkül,

60 *Delíbera diu,* Sokaig végezz,

61 *Festina lentè,* Lassan siess,

62 *Rumóri ne crede,* Az hirnek ne hidgy,

63 *Arcánũ ne vulga,* a' titkot ki ne hirdesd,

64 *Quod ignóras, ne arma, aut nega,* a' mit nem tudz, ne állassad, avagy tagadgyad,

Inte-

Országos Széchényi Könyvtár - National Széchényi Library

565 *Interroga pótius,* Kérd-meg inkabb,
566 *Esto témperans,* Légy mertékletes,
567 *Cum éfuris, ede,* Mikor éhezel, egyél,
568 *Cum fitis, bibe,* Mikor fzomjuhozol, igyál,
569 *Helluónes vorant & potant,* A' tobzodok faldokva eſznek és dőſőlnek.
570 *Prándium & cœna tibi ſufficient,* Az ebéd és vatsora elég légyen teneked,
571 *Jentáculum & merendam ne cura,* Főlőſtőkőmet és oſonnát ne kéſzits,
572 *Jejunáre aliquándo éxpedit,* Bőjtőlni néha haſznál,
573 *Sóbrius non eſt ébrius,* A' józan nem réſzeg,
574 *Eſto caſtus,* Légy tiſzta életű, (ſen,
575 *Gere te púdicè,* Viſeld magadat ſzemérmetes-
576 *Eſto modéſtus, non procax,* Légy emberségés, nem fajtalan,
577 *Tacitúrn⁹, nõ loquax* Halgato, nem tsátsogo,
578 *Vos juvenes, cólite ſenes,* Ti iffiak, tiſztellyétek a' véneket,
579 *Manifésta narra,* a' nyilván való dolgokat be.
580 *Secréta ſuſúrra,* a' titkoſokat fugjad, (ſzéld,
581 *Occúlta cela,* (ce, az el-rejtetteket el-fedezzed,
582 *Quum qs loqtur, ta-* Mikor valaki ſzól, halgaſs,
583 *Quum tibi quid dicit, auſcúlta,* Mikor tenéked valamit mond, reá figyelmezz.
584 *Quum quid jubet, obtémpera,* Mikor valamit parantsol, engedgy,
585 *Noli te jactáre,* Ne hánnyad magadat,
586 *Neque ſis árrogans aut ſupérbus,* Se ne légy kérkedékeny avagy kevély,

587 *Bon*

587 *Bona fama eſt ingens glória,* A' jó hír név nagy ditsőség,
588 *Hanc amáre eſt fas, ſpernere nefas,* Ezt ſzeretni ſzabad, meg utálni nem ſzabad,
589 *Omnibus eſto comis némini blandus,* Mindenekhez légy nyájas, hizelkedő ſenkihez ne,
590 *Adulátor eſt odióſus,* a' hizelkedő gyűlőlséges,
591 *Licet intérdum jocári, ſed urbáne,* Szabad néha néha tréfalodni, de emberségeſſen,
592 *Ridére, ſed non cachinnári,* Nevetni-is ſzabad, de nem hahotálni,
593 *Vexámus joco,* Ki-fogunk valakin tréfában,
594 *Taxámus ſeriò,* Dorgáljunk valóban,
595 *Frugális conténtus eſt paucis,* a' mértékletes kevéſſel megelégſzik,
596 *Avárus eſt parcus, liberális lárgus.* a' főſvény ſzoros marku, az adakozo bő kezű.
597 *Dives fátuus fidit Deo in cópiâ.* a' bolond gazdak bizik az Iſtenben a' bőségkor,
598 *Diffidit in inópiâ,* Nem bizik a' ſzükségkor,
599 *Juſtus áppetit nihil aliéni,* az igaz ſemmi idegen dolgot nem kiván,
600 *Furári eſt turpe,* Lopni rűt dolog,
601 *Quod quis petit, mútuo da,* a' mit valaki kér, kőltsőn ad gyad oda,
602 *Quod mútuo accépiſti, redde,* a' mit kőltsőn vettél, add viſzſza,
603 *Quod ꝓmiſiſti, ꝑſta,* a' mit igértél meg tellyeſitsed
604 *Quum eges, ne pígeat póſcere,* Mikor ſzükőlkődől, ne reſtellyed kérni,
605 *Quum datur, ne púdeat ſúmere,* Mikor adatik, ne ſzégyenlyed el-venni,

606

Országos Széchényi Könyvtár - National Széchényi Library

606 *Quum impetrásti,* Midõn meg-nyerted kõſzönd-
age grátias, meg,
607 *Fur pendat furtũ.* a' lopo fizeſſe-meg a'lopott mar-
aut péndeat in patíbulo. hát, vagy fügtõn az akaſztofán.
608 *Pœnâ ſane dignus eſt,* Mélto nyilva a' bũntetéſre,
609 *Donum gratis datur,* az ajándék ingyen adatik,
610 *Pramium pro officio,* a' jutalom a' ſzolgálatért,
611 *Merces pro mérito,* a' bér az érdemért,
612 *Puſillánimis non eſt fortis,* a' félelmes ſzivũ nem erõs,
613 *In proſperis efférтur,* a' bódog állapatokba fel fuvalko-
614 *In adverſis trépidat,* az ellenekezõkben retteg (dik
615 *Tu eſto ad óperas álacris,* Te légy a' munkákra ſerény,
616 *Otia linó, ignávis,* a' hivalkodáſokat hadjad a' tunyák-
617 *Si quid vis conári,* Hamire akarſz igyekezni (nak,
debes prius contári: elsõben tudakoznod kell,
618 *Et tunc rem ággredi,* Es ugy a' dologhoz fognod,
619 *Nec ampli⁹ conẽtári,* S-továb oſztán nẽ mulatóznod
620 *Fortúna eſt inconſtans,* a' ſzerentse álhatatlan,
621 *Adfert míſeros caſus,* Nyavalyás eſeteket hoz,
622 *Quos pátiẽs pátitur,* Mellyet a' békével tũrõ ſzenved
623 *Etiamſi gemat, fleat, ploret,* Ha ſzintén ſohajt, ſir,
624 *Cóhibe iram,* Tartóztaſd meg a' haragot, (kõnyvezis,
625 *Delinquénti parce,* a' vétkezõnek kedvezz,
626 *Deprecánti ignóſce* a' botsánat kérõnek meg bocsáſs
627 *Læſit te quis? con-* Meg-sértette téged valaki? En-
dónaei culpam, gedd-meg néki a' vétket,
628 *Offéciſti tu aliquẽ?* Meg-bántottalé te valakit? bé-
paca & placa illum, kélteſd és engeſzteld meg õtet,
629 *Injúrias toleráre* a' boſzuságot elſzenvedni jobb,
ſáti⁹ eſt, quàm ulcíſci, hogy ſem mint meg-torlani,
630 *Maligⁿ⁹ maledicit,* a' gonoſz indulatu átkozodik,

Stúl-

631 *Stólidus minátur,* a' bolond ſenyegetõzik, (delme-
632 *Supiórib⁹ eſto obédiens,* a' fõlsõbbekhez légy enge-
633 *Æquálib⁹ officióſus,* a' veled egyénlõkhõz barátságo-
634 *Inferiorib⁹ affábilis,* az alſobbakhoz magadat ſzónaka-
635 *Et erũ ómnib⁹ amábilis,* Es leſzeſz mindektõl ſzerettet-
636 *Quicúnq; humánus* Valaki emberséges, a' kiket el-
eſt, óbvios ſalútat, talál kõſzõnti,
637 *Salutántes reſalútat,* a' kõſzõntõket viſzſza kõſzõn-
638 *Interrogántibus reſpóndet,* a' kérdõknek meg-fel-
639 *Peténtibus púrrigit,* a' kérõknek nyujt,
640 *Egénis opitulátur,* a' ſzũkõlkõdõknek ſegitséggel-
641 *Ignáros infórmat,* a' tudatlanokat tanittya, (ſze-
642 *Conſilii índigis* a' tanáts nélkül ſzũkõlkõdõk-
cónſulit, nek tanátsot ád,
643 *Invidet némini,* Senkire nem irégykedik,
644 *Favet ómnibus,* Mindeneknek kedveskedik,
645 *Verax ſtudet veri-* az igaz mondo igaſság ſzolla-
táti, igyekezik,
646 *Mendax mentítur* a' hazug hazud,
647 *Amícus díligit,* a' barát ſzerer,
648 *Inimícus odit,* az ellenség gyũlõl,
649 *Dolóſus décipit,* az álnok reá vészen,
650 *Sincérus non fallit,* a' tõkélletes ſzivũ meg ne-
651 *Sócius juvat,* a' társ ſegit,
652 *Sodális colludit,* a' kenyeres veled edgyũt já-
653 *Comes comitátur,* az úti társ kéſér.

Conclúſio.

Bé-rekeſztés.

654 *Multane ſuper-* Sokak vadnaké hátra?
655 *Pauca puto, (ſunt?* Kevefek azt vélem,
656 *Ecce últim⁹ titulus* Ihon az utólſo titulus,
657 *Nam hoc veſtibu-* Mert ez a' tornátz csak k-
lum eſt tantùm exórdiũ,

Országos Széchényi Könyvtár - National Széchényi Library

658 *Quod non prolixum esse cónvenit.* Mellynek nem illik hoſszúnak lenni,
659 *Vénim⁹ ergo ad claúſulã,* jŏttŭnk azért a' rekeſztékre,
660 *Vita trãſit velut umbra,* Ez élet el-mulik mint az ar.
661 *Quicq̃d natũ eſt móritur;* Valami ſzŭletet meg (nyĕ
662 *Omnia ſunt vana.* Mindenek hivságoſok, (hal,
663 *O peccátor! mors te devorábit,* Oh bŭnŏs! a' halál tégedet, meg-éſzen.
663 *Tandem ibis in ſepúlchrũ,* S-oſztán mégy a' koporſó
665 *Eluce in ténebras,* a' világoſságról a' ſetétségre, (bã
666 *Tu proínde quiſquis es,* Te ennekokáért valaki vagy,
667 *Formída inférnum,* Rettegjed a' poklot,
698 *Deſidera cœlum,* Kivánnyad az eget,
669 *Peccáre noli, ne péreas,* Ne vétkezzél, hog' el ne veſſ
670 *Hic ſubsiſtimus, nec áddimus magis,* Itt meg-állapadunk; s-tŏbbe hozzá nem adunk,
671 *Acquiéſce lector,* Nyúgodgyál-meg rajta olvaſó
672 *Réliqua repéries ordine,* A' tŏbbit meg találod réde
673 *Ianuam ingreſs⁹, ora ita.* Az ajton bé menvén igykŏ
674 *Miſerére noſtri,* Könyörŭlly rajtunk, (nyörög
675 *Benigne Salvátor,* Kegyelmes Idvözitŏnk,
676 *JESV CHRISTE.* Jesus Christus,
677 *Da ſciéntiam,* Adgy tudományt,
678 *Da pietátem,* Adgy kegyeſséget,
679 *Da beatitúdinem,* Adgy bóldogságot,
680 *Benedícte in ſecula ſeculórum.* Oh örŏckŏn örŏcké áldott

AMEN. Amen.

MTA KÖNYVTÁRA

Országos Széchényi Könyvtár - National Széchényi Library

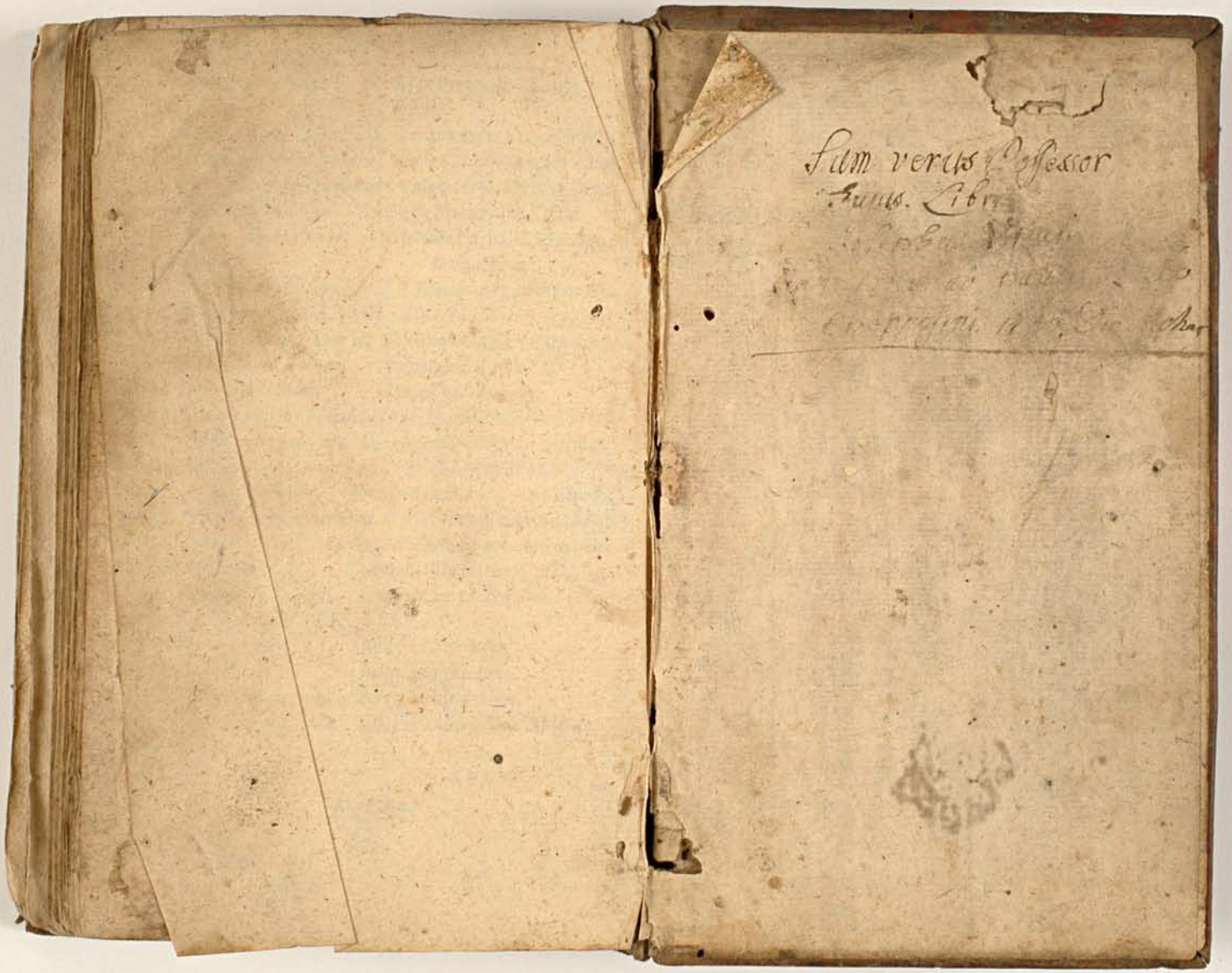

Országos Széchényi Könyvtár - National Széchényi Library